

УДК 342.9
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2024.29>

М. О. Долгополова
orcid.org/0009-0000-9555-5647

*аспірантка кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС АРБІТРАЖНОГО КЕРУЮЧОГО У СФЕРІ БАНКРУТСТВА

Постановка проблеми. В умовах сучасної економічної реальності арбітражні керуючі відіграють критично важливу роль у процесах банкрутства, управляючи майном неплатоспроможних підприємств та координуючи інтереси боржників і кредиторів. Важливість їх діяльності визначається необхідністю забезпечення ефективного вирішення фінансових криз і запобігання економічним руйнуванням, що має безпосередній вплив на економічну стабільність і соціальний добробут.

Однак, існує ряд суттєвих проблем, що пов'язані з адміністративно-правовим статусом арбітражних керуючих. По-перше, відзначається недостатня чіткість у визначенні їх функцій і повноважень, що ускладнює забезпечення ефективного контролю за їх діяльністю. По-друге, питання адміністративної відповідальності арбітражних керуючих за порушення норм законодавства потребує подальшого уточнення і систематизації, оскільки існуюче законодавство не завжди адекватно відображає специфіку їхньої діяльності.

По-третє, існуючі механізми державного контролю і саморегулювання у сфері банкрутства потребують удосконалення для забезпечення належного рівня підзвітності та прозорості. Зокрема, необхідно розвивати системи нагляду та звітності, що забезпечують ефективне виконання функцій арбітражними керуючими та їхню відповідність правовим нормам.

Таким чином, постановка проблеми полягає в необхідності систематичного дослідження адміністративно-правового статусу арбітражних керуючих, визначенні основних проблем у їхній діяльності, розробці рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного контролю та саморегулювання, а також у визначенні шляхів підвищення їхньої відповідальності і ефективності у процедурах банкрутства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних досліджень і публікацій на тему адміністративно-правового статусу арбітражних керуючих у сфері банкрутства вказує на низку ключових аспектів, що потребують подальшого дослідження та вдосконалення. Основні наукові роботи та статті висвітлюють кілька важливих аспектів. Дослідження показують, що питання правового статусу арбітражних керуючих і їхніх

повноважень є недостатньо чітко регламентованими в існуючому законодавстві. Наприклад, праці Л.В. Гершанюка, Я.Г. Рябцевої та інших авторів підкреслюють необхідність чіткішого визначення обов'язків і функцій арбітражних керуючих, що дозволить уникнути неоднозначностей і забезпечить більш ефективне регулювання їх діяльності. Останні дослідження відзначають важливість адміністративної відповідальності арбітражних керуючих за порушення норм законодавства. Вивчення Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) і спеціального законодавства вказує на потребу вдосконалення системи контролю і санкцій. Окремі автори, як-от Я.Г. Рябцева, відзначають, що існуючі механізми не завжди адекватно відображають специфіку роботи арбітражних керуючих і можуть бути вдосконалені. Значна увага приділяється ролі саморегулювальних організацій та державних інститутів у контролі за діяльністю арбітражних керуючих. Огляд літератури показує, що ефективність цих інститутів варіюється в залежності від їхніх повноважень і взаємодії з державними органами. Важливою темою є також інтеграція інститутів саморегулювання з державними контролюючими органами для забезпечення більш прозорого і ефективного управління. Висвітлені дослідження акцентують увагу на важливості забезпечення ефективності та прозорості процедур банкрутства, що досягається через належний контроль за арбітражними керуючими. Автори, О.В. Демченко та М.П. Ковальчук, підкреслюють необхідність удосконалення системи звітності та механізмів перевірки, що дозволить підвищити рівень довіри до процесу банкрутства і його учасників. Важливим аспектом є взаємодія арбітражних керуючих з іншими державними органами, комітетами кредиторів, судом і громадськістю. Дослідження в цій сфері вказують на необхідність удосконалення комунікаційних механізмів і забезпечення відкритості процесів банкрутства. Огляд останніх досліджень підтверджує, що існує потреба в подальшому дослідженні і вдосконаленні адміністративно-правового статусу арбітражних керуючих, щоб забезпечити більш ефективне регулювання їх діяльності та підвищити якість процедур банкрутства в Україні.

Мета полягає в комплексному аналізі адміністративно-правового статусу арбітражного керуючого у сфері банкрутства в Україні. Основні завдання статті включають: 1) дослідити юридичні основи і повноваження арбітражного керуючого в контексті адміністративно-правового регулювання, зокрема його роль і функції у процедурах банкрутства; 2) вивчити види і механізми адміністративної відповідальності арбітражного керуючого за порушення, що виникають у процесі його професійної діяльності, і визначити ефективність існуючих правових норм та санкцій; 3) оцінити ефективність існуючих інститутів саморегулювання і державного контролю, що забезпечують виконання обов'язків арбітражними керуючими, та виявити можливі недоліки в системі контролю; 4) запропонувати рекомендації щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання і контролю за діяльністю арбітражних керуючих, щоб забезпечити більш ефективне і справедливе проведення процедур банкрутства; 5) виявити практичні проблеми і труднощі, з якими стикаються арбітражні керуючі, а також розробити пропозиції щодо їх вирішення на основі аналізу правозастосування та практики.

Виклад основного матеріалу. Арбітражний керуючий у сфері банкрутства наділений значними повноваженнями та відповідальністю, що визначають його адміністративно-правовий статус. Згідно зі статтею 1 Кодексу України про банкрутство (КУзПБ), арбітражний керуючий є фізичною особою, яка отримала відповідне свідоцтво, і інформація про яку внесена до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України.

Відповідно до статті 42 Конституції України, кожна особа має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Це положення уточнюється у статтях 42 і 43 Господарського кодексу України, де підприємництво визначається як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та отримання прибутку.

Закон України «Про підприємництво» (ст. 3) зазначає, що підприємці мають право без обмежень приймати рішення і здійснювати будь-яку діяльність, що не суперечить чинному законодавству.

Заява про відкриття провадження у справі про банкрутство подається кредитором до господарського суду. Відкриваючи провадження у справі про банкрутство, господарський суд втручається у господарську діяльність, щоб захистити права кредиторів та запобігти фіктивному банкрутству. У випадках неспроможності певного суб'єкта приватний інтерес стає суспільним, оскільки банкрутство впливає на загальний добробут та економічну стабільність суспільства.

Арбітражний керуючий, як і суд, грає ключову роль у забезпеченні законності, справедливості та захисті інтересів усіх сторін, включаючи кредиторів і боржника. Він відповідає за управління та розпорядження майном боржника, узгоджуючи інтереси кредиторів і боржника для максимального відшкодування вимог кредиторів та запобігання збиткам [1, с. 382].

Арбітражний керуючий, згідно з КУзПБ, не є суб'єктом підприємницької діяльності, а діє як суб'єкт незалежної професійної діяльності. Відповідно до Податкового кодексу України, незалежна професійна діяльність включає участь у різних професійних сферах, таких як наука, література, медицина, адвокатура, арбітражне управління та інші, за умови, що особа не є працівником або фізичною особою-підприємцем та не використовує найману працю більше чотирьох осіб.

Згідно з підпунктом «б» пункту 2 частини 2 статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», арбітражні керуючі є суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення. Згідно з законом, до суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення відносяться «особи, які не є державними службовцями чи посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейського суду під час виконання ними цих функцій, та інші особи в установлених законом випадках)» [5, с. 17].

Відповідно до статті 28 Кодексу України з процедур банкрутства, кандидатура арбітражного керуючого визначається судом шляхом автоматизованого відбору зі списку арбітражних керуючих, які внесені до Єдиного реєстру арбітражних керуючих України. Цей процес здійснюється за принципом випадкового вибору з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, що забезпечує доступ судових органів до актуальної інформації про кваліфікацію, досвід роботи та рейтинг арбітражних керуючих, і дозволяє ефективно обирати кандидатури для виконання функцій у рамках процедур банкрутства [3, с. 115].

Проте, кредитор, який ініціює процедуру банкрутства, може подати до суду пропозицію щодо призначення певного арбітражного керуючого на посаду розпорядника майна або ліквідатора. У разі згоди арбітражного керуючого на участь у справі, суд може призначити його на цю посаду. Л.В. Гершанок зазначає, що правовідносини виникають з моменту подачі заяви арбітражного керуючого про реєстрацію в господарському суді та ухвалення рішення про призначення на відповідну посаду. Інші науковці вважають, що з призначенням арбітражного керуючого виникають цивільні правовідносини.

Контроль за діяльністю арбітражних керуючих здійснює Міністерство юстиції України через головні територіальні управління юстиції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, які є територіальними органами з питань банкрутства. Державний контроль за діяльністю арбітражних керуючих регулюється Наказом Міністерства юстиції України від 27 червня 2013 року № 1284/5 «Про затвердження порядку контролю за діяльністю арбітражних керуючих». Контроль здійснюють комітет кредиторів, суд та державний орган із питань банкрутства шляхом проведення планових і позапланових перевірок, ознайомлення зі звітами арбітражного керуючого, відомостями про фінансовий стан боржника та іншими необхідними даними.

Арбітражний керуючий має значні повноваження і відповідальність, які визначають його адміністративно-правовий статус. Він призначається судом відповідно до закону, і цей процес може бути ініційований зацікавленими сторонами, такими як боржник або кредитори. Його повноваження включають управління майном боржника, фінансові операції, переговори з кредиторами, укладення угод і складання фінансової звітності. Він несе відповідальність перед судом, кредиторами та іншими зацікавленими сторонами за чесне та законне виконання своїх обов'язків [2, с. 104]. Арбітражний керуючий підлягає контролю суду та інших уповноважених органів і має надавати регулярні звіти про свою діяльність.

Арбітражний керуючий може нести адміністративну відповідальність за правопорушення в галузі фінансів та підприємницької діяльності. Цей тип юридичної відповідальності настає в разі протиправних дій або бездіяльності арбітражного керуючого, за які Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачено покарання.

Адміністративна відповідальність арбітражних керуючих є важливим елементом правового регулювання, оскільки вона виникає як наслідок неналежного виконання ними своїх обов'язків. Її можна класифікувати наступним чином:

1. Відповідальність, прямо передбачена нормами Кодексу про адміністративні правопорушення.

2. Відповідальність згідно з нормами, що визначають спеціального суб'єкта, який виконує управлінські та організаційно-розпорядчі функції від імені юридичної особи.

3. Відповідальність, передбачена спеціальним законодавством, яке регулює діяльність арбітражних керуючих і носить ретроспективний характер, тобто включає несприятливі наслідки для арбітражного керуючого через порушення законодавства.

4. Позитивна відповідальність, яка вимагає дотримання кваліфікаційних вимог, передбачених для арбітражних керуючих.

Арбітражний керуючий відіграє ключову роль в адміністративно-правовому регулюванні процедур банкрутства в Україні. Він здійснює управління та розпорядження майном боржника, координує інтереси кредиторів і боржника з метою максимального задоволення вимог кредиторів і запобігання економічному руйнуванню боржника. Законодавство визначає його як суб'єкта незалежної професійної діяльності, що підкреслює його спеціалізовану роль у сфері банкрутства. Контроль за діяльністю арбітражного керуючого здійснюють комітет кредиторів, суд і державний орган з питань банкрутства, що забезпечує дотримання законодавства та виконання обов'язків.

Особі, яка прагне надавати професійні послуги в сфері неплатоспроможності, необхідно скласти іспит та мати забезпечення для компенсації збитків, завданих її професійною діяльністю. Регулювання та контроль професійної діяльності в сфері неплатоспроможності здійснюється через саморегулювальні організації та державні інституції, включаючи уповноважений державний департамент, до складу якого входять представники професійних організацій.

У перевірках діяльності арбітражного керуючого беруть участь представники державного органу з питань банкрутства та його територіальних підрозділів, із можливістю залучення найбільш досвідчених і висококваліфікованих арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) відповідно до порядку, встановленого державним органом з питань банкрутства.

Крім того, арбітражний керуючий відповідає за такі форми реалізації публічного інтересу, як погашення податкових, трудових і соціальних зобов'язань боржника, надання обґрунтованих відповідей на депутатські звернення та запити, звернення громадян і громадських організацій, узгодження та затвердження своїх організаційно-розпорядчих дій у господарському суді, врахування позиції органів місцевого самоврядування та дотримання законодавчо визначених процедур при вирішенні долі об'єктів соціального призначення в межах територіальної громади [6, с. 57]. За кожним з цих аспектів забезпечення публічного інтересу арбітражний керуючий підлягає контролю з боку відповідних контрольних органів.

Отже, існує необхідність постійного державного контролю за дотриманням арбітражним керуючим законодавчих приписів. Специфічні права та обов'язки в межах адміністративного права і специфіка адміністративної відповідальності, включаючи всі її аспекти, дають підстави

говорити про самостійний правовий інститут контролю за діяльністю арбітражного керуючого.

Висновки. Арбітражний керуючий відіграє ключову роль у процесі банкрутства, виконуючи функції, що включають управління майном боржника, координацію інтересів кредиторів і боржника, а також контроль за дотриманням законодавчих норм. Його діяльність суттєво впливає на результати процедур банкрутства, забезпечуючи баланс між приватними та суспільними інтересами.

Основні аспекти адміністративно-правового статусу арбітражного керуючого включають:

1. Призначення та відбір. Арбітражний керуючий призначається судом або за рішенням кредиторського комітету. Відбір здійснюється автоматизовано, що забезпечує об'єктивність процесу і включає оцінку кваліфікації та досвіду кандидатів.

2. Повноваження та відповідальність. Арбітражний керуючий володіє широкими повноваженнями, включаючи управління майном боржника, укладання угод і складання фінансової звітності. Його діяльність регулюється законодавством, а за порушення законодавчих норм передбачена адміністративна відповідальність.

3. Контроль та регулювання. Державні органи, зокрема Міністерство юстиції та його територіальні підрозділи, здійснюють контроль за діяльністю арбітражних керуючих. Це включає перевірки, аналіз звітності та контроль за дотриманням законодавчих норм. Існує також інститут саморегулювання, що включає професійні організації, які беруть участь у регулюванні діяльності арбітражних керуючих.

4. Публічний інтерес. Арбітражний керуючий має обов'язок враховувати публічний інтерес, що включає погашення податкових та інших зобов'язань боржника, взаємодію з органами державної влади та місцевого самоврядування.

В цілому, арбітражний керуючий виконує важливу функцію в системі банкрутства, забезпечуючи законність і справедливість процедур, захист прав кредиторів та боржника, а також підтримку економічної стабільності в суспільстві. Його діяльність підлягає суворому контролю з боку державних органів, що сприяє запобіганню зловживань та забезпеченню належного виконання обов'язків.

Література

1. Адміністративне право України: підручник / [Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дяченко та ін.] ; за ред. Ю. П. Битяка. К. : Юрінком Інтер, 2005. 544 с.

2. Андрійко О. Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. К., 1999. 390 с.

3. Бистрик Г. М. Контрольно-наглядова діяльність як форма правової діяльності органів державної

влади. *Держава і право. Юридичні і політичні науки.* 2009. С. 115–123.

4. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 14.05.1992. № 2343–12. *Відомості Верховної Ради України.* 1992.

5. Рябцева Я. Г. Правовий статус арбітражного керуючого : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. К., 2006. 18 с.

6. Чорна Ю. В. Правове становище суб'єктів забезпечення конкурсного провадження: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Юридичні науки.* 2016. № 1/1 (18). С. 56–60.

Анотація

Долгополова М. О. Адміністративно-правовий статус арбітражного керуючого у сфері банкрутства. – Стаття.

У науковій статті розглядаються ключові аспекти адміністративно-правового статусу арбітражного керуючого в Україні, що відіграє важливу роль у процедурах банкрутства. Арбітражний керуючий здійснює управління майном боржника, координує інтереси кредиторів та боржника, забезпечує дотримання законодавчих норм та запобігає економічним втратам. Діяльність арбітражного керуючого охоплює широке коло функцій, включаючи ведення фінансової звітності, укладання угод та вирішення спорів між сторонами. Призначення арбітражного керуючого здійснюється судом або кредиторським комітетом, часто з використанням автоматизованих систем відбору. Це забезпечує об'єктивність процесу та врахування кваліфікації та досвіду кандидатів. Повноваження арбітражного керуючого визначаються законодавством і включають значний обсяг відповідальності, зокрема адміністративну відповідальність за порушення законодавчих норм. Регулювання та контроль за діяльністю арбітражних керуючих здійснюються як державними органами, так і професійними організаціями, що забезпечує високий рівень дотримання законодавства. Особлива увага приділяється забезпеченню публічного інтересу, що включає погашення податкових та соціальних зобов'язань боржника, врахування позицій органів державної влади та місцевого самоврядування. Аналіз статті підкреслює важливість ролі арбітражного керуючого в системі банкрутства, його вплив на економічну стабільність та добробут суспільства. Автор акцентує увагу на необхідності посилення контролю за діяльністю арбітражних керуючих та вдосконалення правових механізмів їх регулювання, що сприятиме підвищенню ефективності процедур банкрутства та захисту прав усіх учасників процесу. Рекомендації, наведені в статті, можуть стати основою для подальшого розвитку правового регулювання сфери банкрутства в Україні.

Ключові слова: банкрутство, арбітражний керуючий, адміністративно-правовий статус, державний контроль, процедура банкрутства.

Summary

Dolhopolova M. O. Administrative and legal status of an insolvency officer in bankruptcy. – Article.

The article examines the key aspects of the administrative and legal status of an insolvency receiver in Ukraine, which plays an important role in bankruptcy proceedings. The insolvency officer manages the debtor's property, coordinates the interests of creditors and the debtor, ensures compliance with the law and prevents

economic losses. The activities of the insolvency officer cover a wide range of functions, including financial reporting, concluding agreements and resolving disputes between the parties. The appointment of an insolvency practitioner is carried out by a court or a creditors' committee, often using automated selection systems. This ensures that the process is objective and takes into account the qualifications and experience of the candidates. The powers of the bankruptcy trustee are determined by law and include a significant amount of responsibility, including administrative liability for violations of legal provisions. Regulation and control over the activities of insolvency practitioners is carried out by both government agencies and professional organizations, which ensures a high level of compliance with the law. Particular attention is paid to ensuring the public interest, which includes repayment of the

debtor's tax and social obligations, and taking into account the positions of public authorities and local self-government bodies. The analysis of the article emphasizes the importance of the role of an insolvency officer in the bankruptcy system, and his/her impact on economic stability and welfare of society. The author emphasizes the need to strengthen control over the activities of insolvency receivers and improve the legal mechanisms for their regulation, which will help to increase the efficiency of bankruptcy procedures and protect the rights of all participants in the process. The recommendations contained in the article may serve as a basis for further development of the legal regulation of bankruptcy in Ukraine.

Key words: bankruptcy, insolvency officer, administrative and legal status, state control, bankruptcy procedure.